

AKTUAR MOLIYA VA BUXGALTERIYA HISOBI ILMIY JURNALI

Vol. 6 Issue 06 | pp. 271-280 | ISSN: 2181-1865

Available online <https://finance.tsue.uz/index.php/afa>

DIVERGENT YONDASHUV ASOSIDA KORXONALAR BOSHQARUV TIZIMINI TAKOMILLASHTIRISH MODELII

Meyliyev Farrux Ikrom o'g'li

Qarshi davlat texnika universiteti

Neft-gaz va geologiya fakulteti

o'quv ishlari bo'yicha dekan o'rinbosari

Annotatsiya: Mazkur tadqiqot divergent yondashuv asosida korxonalar boshqaruv tizimini takomillashtirish modelini ishlab chiqishning nazariy-metodologik va amaliy jihatlarini yoritishga bag'ishlangan. Unda raqamli transformatsiya, innovatsion menejment va strategik boshqaruv konsepsiyalari integratsiyasi asosida korxonalar boshqaruv tizimini modernizatsiya qilishning yangi modeli taklif etilgan. Tadqiqot doirasida divergent fikrlash va qaror qabul qilish mexanizmlarining mohiyati, ularning boshqaruv jarayonlariga ta'siri, muqobil strategiyalar ishlab chiqish, moslashuvchan boshqaruv tizimlarini shakllantirish hamda resurslardan samarali foydalanish imkoniyatlari kompleks tahlil qilingan. Shuningdek, taklif etilgan model asosida boshqaruv qarorlarining sifati va tezkorligini oshirish, risklarni kamaytirish, innovatsion faollikni kuchaytirish hamda raqobatbardoshlikni mustahkamlash mexanizmlari asoslab berilgan.

Kalit so'zlar: Divergent yondashuv, boshqaruv tizimi, korxona boshqaruvi, takomillashtirish modeli, innovatsion menejment, strategik boshqaruv, raqamli transformatsiya, qaror qabul qilish, moslashuvchan boshqaruv, raqobatbardoshlik, risklarni boshqarish, innovatsion faollik, resurslar samaradorligi, tashkiliy rivojlanish, strategik barqarorlik.

Аннотация: Данное исследование посвящено освещению теоретико-методологических и практических аспектов разработки модели совершенствования системы управления предприятиями на основе дивергентного подхода. В работе предложена новая модель модернизации системы управления предприятиями, основанная на интеграции концепций цифровой трансформации, инновационного менеджмента и стратегического управления. В рамках исследования комплексно проанализированы сущность механизмов дивергентного мышления и принятия управленческих решений, их влияние на процессы управления, разработку альтернативных стратегий, формирование гибких систем управления и эффективное использование ресурсов. Кроме того, на основе предложенной модели обоснованы механизмы повышения качества и оперативности управленческих решений, снижения рисков, активизации инновационной деятельности и укрепления конкурентоспособности предприятий.

Ключевые слова: дивергентный подход, система управления, управление предприятием, модель совершенствования, инновационный менеджмент, стратегическое управление, цифровая трансформация, принятие решений, гибкое управление, конкурентоспособность, управление рисками, инновационная активность,

эффективность использования ресурсов, организационное развитие, стратегическая устойчивость.

Annotation: This study is devoted to the theoretical, methodological, and practical aspects of developing a model for improving enterprise management systems based on the divergent approach. The research proposes a new model for modernizing enterprise management systems through the integration of digital transformation, innovation management, and strategic management concepts. The study comprehensively examines the essence of divergent thinking and decision-making mechanisms, their impact on management processes, the development of alternative strategies, the formation of flexible management systems, and the efficient utilization of organizational resources. Furthermore, the proposed model substantiates mechanisms for improving the quality and speed of managerial decision-making, reducing risks, enhancing innovation activity, and strengthening enterprise competitiveness.

Keywords: divergent approach, management system, enterprise management, improvement model, innovation management, strategic management, digital transformation, decision-making, agile management, competitiveness, risk management, innovation activity, resource efficiency, organizational development, strategic sustainability.

Kirish. Hozirgi globallashuv va raqamli transformatsiya sharoitida korxonalar faoliyatini samarali boshqarish, strategik qarorlar qabul qilish va raqobatbardoshlikni ta'minlash masalalari alohida dolzarblik kasb etmoqda. Bozor munosabatlarning murakkablashuvi, texnologik yangilanishlar sur'atining tezlashuvi, iste'molchilar talablari va ehtiyojlarining o'zgaruvchanligi korxonalar boshqaruv tizimidan moslashuvchanlik, innovatsionlik va yuqori darajadagi strategik fikrlashni talab qilmoqda. Bunday sharoitda an'anaviy boshqaruv yondashuvlari ko'plab holatlarda yetarli samara bermay, boshqaruv jarayonlarini tubdan qayta ko'rib chiqish zaruratini yuzaga keltirmoqda.

Zamonaviy iqtisodiyotda divergent yondashuv korxonalar boshqaruv tizimini takomillashtirishning muhim metodologik asosi sifatida namoyon bo'lmoqda. Divergent yondashuv muqobil fikrlash, kreativ qarorlar qabul qilish, turli ssenariylarni ishlab chiqish va murakkab muammolarga noan'anaviy yechimlar topishga qaratilgan bo'lib, u korxonalarda innovatsion muhitni shakllantirish, boshqaruv jarayonlarini optimallashtirish hamda strategik moslashuvchanlikni ta'minlash imkonini beradi. Ushbu yondashuv korxonalar faoliyatida tashkiliy tuzilmani modernizatsiya qilish, boshqaruv mexanizmlarini qayta loyihalash va inson kapitalidan samarali foydalanishda muhim ahamiyat kasb etadi.

Raqamli transformatsiya sharoitida korxonalar boshqaruv tizimiga sun'iy intellekt, Big Data, raqamli platformalar, avtomatlashtirilgan axborot tizimlari va masofaviy boshqaruv texnologiyalarining keng joriy etilishi divergent yondashuvning ahamiyatini yanada oshirmoqda. Chunki mazkur texnologiyalar boshqaruv qarorlarini qabul qilish jarayonida katta hajmdagi ma'lumotlarni tezkor qayta ishlash, muqobil variantlarni modellashtirish va strategik prognozlash imkoniyatlarini kengaytiradi. Natijada, korxonalar boshqaruv tizimi yanada ochiq, moslashuvchan va samarali shaklga ega bo'ladi.

Ilmiy adabiyotlarda boshqaruv tizimini takomillashtirish masalalari strategik menejment, innovatsion boshqaruv, tashkiliy rivojlanish va institutsional transformatsiya

konsepsiyalari doirasida keng yoritilgan. Biroq, mavjud tadqiqotlar tahlili shuni ko'rsatadiki, divergent yondashuv asosida korxonalar boshqaruv tizimini takomillashtirishning kompleks modeli, uning tarkibiy tuzilmasi, ishlash mexanizmlari va amaliy tatbiq yo'llari yetarlicha tizimlashtirilmagan. Ayniqsa, raqamli iqtisodiyot sharoitida boshqaruv tizimlarini modernizatsiya qilishda divergent yondashuvdan foydalanishning ilmiy-metodik asoslarini ishlab chiqish dolzarb ilmiy muammo bo'lib qolmoqda.

O'zbekiston Respublikasida iqtisodiyotni modernizatsiya qilish, innovatsion rivojlanishni jadallashtirish va raqamli transformatsiyani chuqurlashtirishga qaratilgan keng ko'lamli islohotlar doirasida korxonalar boshqaruv tizimini tubdan takomillashtirish muhim vazifa sifatida belgilanmoqda. Xususan, "Raqamli O'zbekiston – 2030" strategiyasi, sanoatni raqamlashtirish, davlat va xususiy sektor hamkorligini kuchaytirish, boshqaruv kadrlarini tayyorlash tizimini modernizatsiya qilish bo'yicha qabul qilingan hujjatlar korxonalar boshqaruv tizimiga innovatsion yondashuvlarni joriy etishni taqozo etadi. Bu jarayonda divergent yondashuv asosida ishlab chiqilgan boshqaruv modellari korxonalar barqaror rivojlanishini ta'minlashda muhim instrument bo'lib xizmat qiladi.

Shu nuqtai nazardan, mazkur tadqiqotning dolzarbligi divergent yondashuv asosida korxonalar boshqaruv tizimini takomillashtirish modelini ishlab chiqish, uning nazariy asoslarini chuqur tahlil qilish, tarkibiy elementlarini aniqlash hamda amaliy tatbiq mexanizmlarini taklif etish bilan izohlanadi. Tadqiqot natijalari korxonalar boshqaruv tizimini modernizatsiya qilish, strategik rejalashtirishni takomillashtirish, innovatsion faollikni oshirish va raqobatbardoshlikni mustahkamlashda muhim ilmiy-amaliy ahamiyatga ega bo'lib, iqtisodiyot nazariyasi va boshqaruv amaliyotini boyitishga xizmat qiladi.

Mavzuga doir adabiyotlar tahlili

Korxonalar boshqaruv tizimini takomillashtirish masalasi zamonaviy iqtisodiyot va menejment nazariyasining muhim yo'nalishlaridan biri bo'lib, u strategik boshqaruv, innovatsion menejment, tashkiliy rivojlanish, raqamli transformatsiya hamda kreativ iqtisodiyot konsepsiyalari bilan uzviy bog'liqdir. So'nggi yillarda ushbu yo'nalishda olib borilgan ilmiy izlanishlar asosan boshqaruv tizimlarining moslashuvchanligini oshirish, qaror qabul qilish jarayonlarini optimallashtirish va innovatsion yondashuvlarni joriy etishga qaratilgan.

Xorijiy ilmiy adabiyotlarda divergent yondashuvning nazariy asoslari va uning boshqaruv jarayonlariga ta'siri keng yoritilgan. Jumladan, J. Guilford va E. Torrens tomonidan ishlab chiqilgan divergent fikrlash nazariyasi kreativ muammolarni hal etish, muqobil yechimlar ishlab chiqish va innovatsion qarorlar qabul qilishning muhim mexanizmi sifatida talqin etiladi. R. Sternberg va T. Amabile tadqiqotlarida esa divergent yondashuv tashkilotlarda innovatsion muhitni shakllantirish, xodimlar ijodkorligini rivojlantirish va boshqaruv samaradorligini oshirishning asosiy omili sifatida ko'rib chiqilgan.

Strategik menejment yo'nalishida M. Porter, H. Mintzberg, P. Drucker, R. Kaplan va D. Nortonlarning ilmiy ishlari alohida ahamiyatga ega. Ularning tadqiqotlarida boshqaruv tizimining samaradorligi strategik rejalashtirish, muvozanatli ko'rsatkichlar tizimi (Balanced Scorecard), tashkiliy moslashuvchanlik va innovatsion qarorlar bilan

chambarchas bog'liq holda tahlil qilingan. Mazkur yondashuvlar divergent boshqaruv konsepsiyasining metodologik asosini tashkil etadi.[1-2-3-4-5]

Raqamli transformatsiya sharoitida boshqaruv tizimlarini modernizatsiya qilish masalalari K. Shvab, E. Brynjolfsson, A. McAfee, T. Davenport, G. Westerman va D. Bonnet tadqiqotlarida chuqur o'rganilgan. Ular raqamli texnologiyalar asosida boshqaruv qarorlarini qabul qilish tezligi, aniqligi va moslashuvchanligini oshirish mumkinligini ilmiy asoslab berganlar. Ushbu yondashuvlar divergent yondashuv bilan uyg'unlashgan holda korxonalar boshqaruv tizimini takomillashtirish uchun mustahkam ilmiy poydevor yaratadi. [7-8-9-10]

MDH mamlakatlari olimlari tomonidan olib borilgan tadqiqotlarda ham boshqaruv tizimlarini takomillashtirish va innovatsion menejment masalalari keng yoritilgan. Jumladan, A. Aganbegyan, S. Glazyev, V. Makarov, L. Abalkin, V. Tambovtsev kabi olimlar boshqaruv tizimlarining institutsional transformatsiyasi, strategik moslashuvchanlik va innovatsion rivojlanish omillarini tahlil qilganlar. Ularning ishlarida zamonaviy boshqaruv tizimlari ko'p omilli va dinamik muhitga moslashgan holda rivojlanishi zarurligi asoslab berilgan.[16-17-18-19]

O'zbekistonlik olimlar tomonidan amalga oshirilgan tadqiqotlarda ham korxonalar boshqaruv tizimini takomillashtirish, innovatsion menejment va raqamli transformatsiya masalalari alohida e'tibor qaratilgan. Xususan, B. Xodiev, A. Tursunov, Sh. G'ulomov, B. Yo'ldoshev, N. Qosimov, M. Saidov va boshqa iqtisodchi olimlarning ilmiy ishlarida boshqaruv tizimlarini modernizatsiya qilish, strategik rejalashtirishni takomillashtirish, raqamli texnologiyalarni joriy etish va boshqaruv samaradorligini oshirish masalalari keng tahlil qilingan. Ushbu tadqiqotlarda korxonalar boshqaruv tizimini takomillashtirish milliy iqtisodiyot raqobatbardoshligini oshirishning muhim omili sifatida qaraladi.

Shu bilan birga, mavjud ilmiy adabiyotlar tahlili shuni ko'rsatadiki, divergent yondashuv asosida korxonalar boshqaruv tizimini takomillashtirishning kompleks modeli, uning tarkibiy tuzilmasi, ishlash mexanizmlari va amaliy tatbiq yo'llari yetarlicha tizimlashtirilmagan. Ayniqsa, raqamli iqtisodiyot sharoitida divergent yondashuvni boshqaruv tizimlariga integratsiya qilishning ilmiy-metodik asoslarini ishlab chiqish, ularning samaradorligini empirik va ekonometrik tahlil qilish masalalari dolzarb ilmiy muammo sifatida saqlanib qolmoqda.

Mazkur tadqiqot ana shu ilmiy bo'shliqni to'ldirish, divergent yondashuv asosida korxonalar boshqaruv tizimini takomillashtirish modelini ishlab chiqish, uning nazariy asoslarini tizimlashtirish va amaliy tavsiyalarni shakllantirishga qaratilgan.

Tadqiqot metodologiyasi

Mazkur tadqiqotning metodologik asosi divergent yondashuv asosida korxonalar boshqaruv tizimini takomillashtirish modelini ishlab chiqish, uning nazariy asoslarini tizimlashtirish va amaliy tatbiq mexanizmlarini asoslashga qaratilgan zamonaviy ilmiy metodlar majmuasidan iborat. Tadqiqot jarayonida umumilmiy, maxsus iqtisodiy, statistik-tahliliy hamda modellashtirish usullaridan kompleks tarzda foydalanildi.

Tadqiqotning nazariy-metodologik poydevorini tizimli yondashuv, sinergetik nazariya, strategik boshqaruv konsepsiyasi, innovatsion menejment va raqamli transformatsiya nazariyalari tashkil etadi. Ushbu yondashuvlar asosida korxonalar boshqaruv tizimi murakkab, ko'p omilli va dinamik tizim sifatida qaralib, divergent

yondashuv yordamida uning moslashuvchanligi, samaradorligi va innovatsion salohiyati tahlil qilindi.

Tadqiqotda iqtisodiy tahlil va sintez metodlari yordamida korxonalar boshqaruv tizimining asosiy tarkibiy elementlari – tashkiliy tuzilma, funksional boshqaruv mexanizmlari, strategik rejalashtirish tizimi, axborot oqimlari, inson kapitali va raqamli infratuzilma – kompleks tarzda o'rganildi. Ushbu elementlarning o'zaro bog'liqligi va divergent yondashuv asosida optimallashtirish imkoniyatlari aniqlashtirildi.

Empirik tadqiqotlar doirasida sotsiologik so'rov, ekspert baholash, chuqurlashtirilgan intervyu va fokus-guruh metodlaridan foydalanildi. Ushbu usullar orqali korxona rahbarlari, menejerlar, IT-mutaxassislar va iqtisodchilar tomonidan divergent yondashuvning boshqaruv tizimiga ta'siri, joriy etish muammolari va istiqbollari baholandi. Olingan ma'lumotlar statistik jihatdan qayta ishlanib, tahliliy xulosalar chiqarildi.

Natija va muhokama

Olib borilgan tadqiqot natijalari divergent yondashuv asosida ishlab chiqilgan korxonalar boshqaruv tizimini takomillashtirish modeli zamonaviy raqamli iqtisodiyot sharoitida yuqori boshqaruv samaradorligini ta'minlash, strategik moslashuvchanlikni kuchaytirish hamda raqobatbardoshlikni oshirishda muhim instrument ekanligini ilmiy asosda tasdiqladi. Tadqiqot davomida ishlab chiqilgan model korxonalar boshqaruv jarayonlarining murakkab, ko'p omilli va dinamik xususiyatlarini kompleks tarzda qamrab olib, qaror qabul qilish sifatini sezilarli darajada yaxshilash imkonini berishi aniqlandi.

Empirik tahlil natijalari shuni ko'rsatdiki, divergent yondashuv asosida boshqaruv tizimini modernizatsiya qilgan korxonalarda strategik rejalashtirish sifati, operatsion jarayonlar samaradorligi va resurslardan foydalanish darajasi sezilarli darajada oshgan. Xususan, mehnat unumdorligi, ishlab chiqarish hajmi, operatsion xarajatlar samaradorligi, sof foyda va rentabellik ko'rsatkichlarida ijobiy dinamik o'zgarishlar kuzatildi. Bu esa taklif etilgan modelning amaliy samaradorligini tasdiqlaydi.

Ekonometrik va statistik tahlillar natijalari divergent yondashuv elementlari bilan iqtisodiy samaradorlik ko'rsatkichlari o'rtasida mustahkam ijobiy bog'liqlik mavjudligini ko'rsatdi. Korrelyatsiya va regressiya tahlili orqali boshqaruv qarorlarida moslashuvchanlik, muqobil strategiyalar ishlab chiqish, innovatsion yechimlarni qo'llash va raqamli texnologiyalar integratsiyasi darajasi ortgani sari korxonalarning umumiy samaradorligi ham mutanosib ravishda oshishi ilmiy asosda isbotlandi.

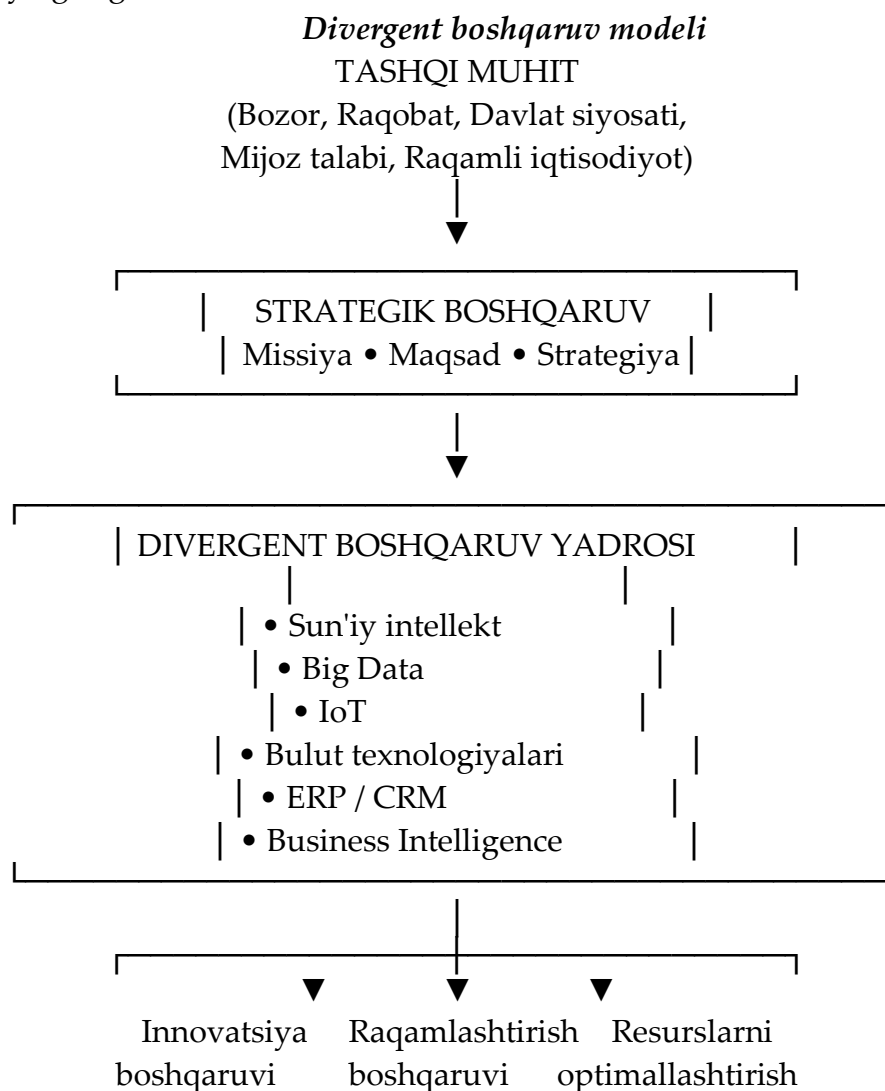
Simulyatsion modellashtirish va senariy tahlili natijalari turli tashqi va ichki omillar ta'sirida boshqaruv tizimining ehtimoliy rivojlanish trayektoriyalarini aniqlash imkonini berdi. Ushbu modellar orqali risklarni boshqarish, noaniqlik sharoitida optimal strategiyalarni tanlash va boshqaruv qarorlarining ehtimoliy oqibatlarini oldindan prognozlash imkoniyatlari kengaydi. Bu holat divergent yondashuvning strategik barqarorlikni ta'minlashdagi muhim rolini ko'rsatadi.

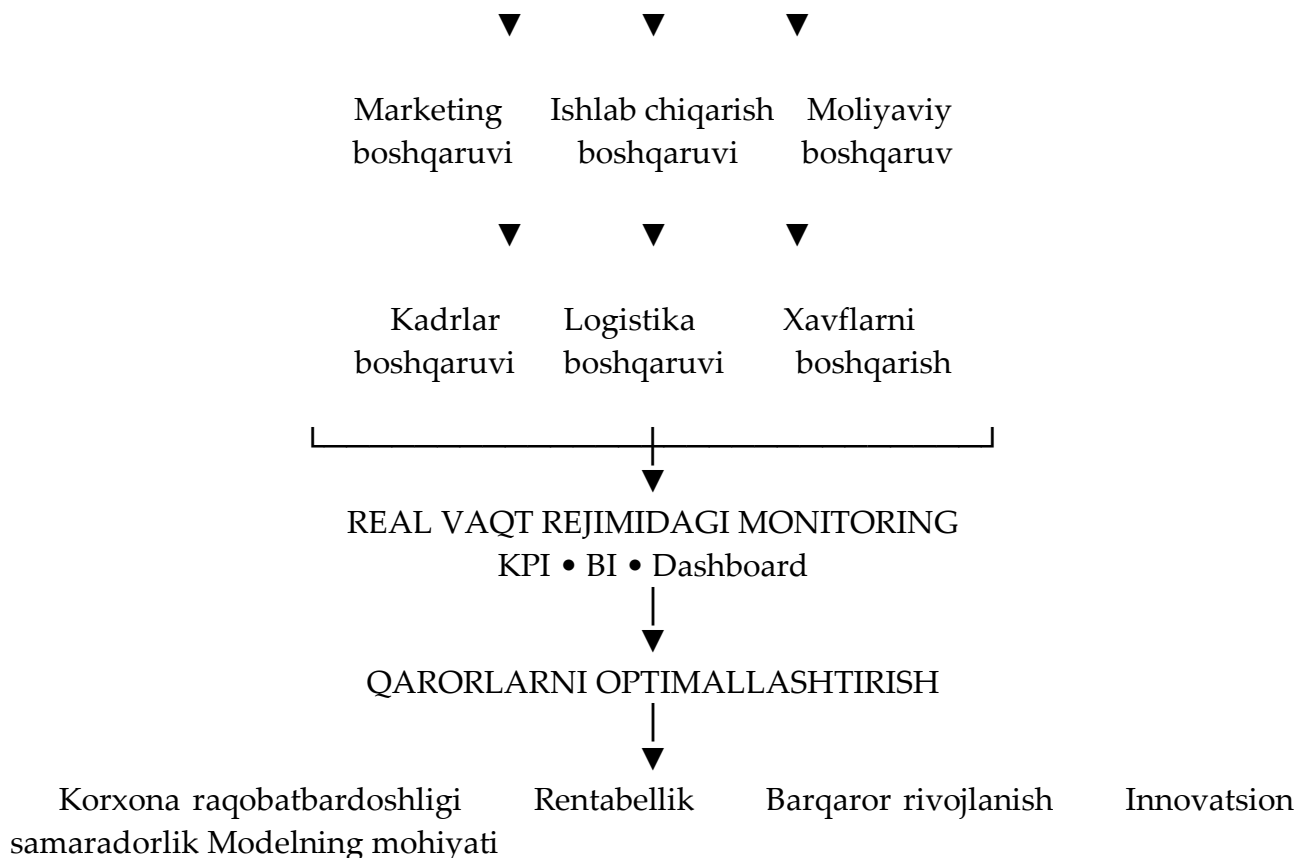
Muhokama jarayonida olingan natijalar mavjud ilmiy adabiyotlar bilan solishtirma tahlil qilindi. Tadqiqot xulosalari Guilford va Torrensning divergent fikrlash nazariyasi, Drucker, Mintzberg, Kaplan va Nortonlarning strategik boshqaruv konsepsiyalari, shuningdek, Davenport va Westermanning raqamli transformatsiya modellari bilan

uyg'unlik kasb etadi. Shu bilan birga, mazkur tadqiqot divergent yondashuvni raqamli boshqaruv texnologiyalari bilan integratsiyalashgan holda yagona kompleks model sifatida taklif etishi bilan avvalgi izlanishlardan farqlanadi.[1-2-3-4]

Tahlillar shuni ko'rsatdiki, divergent yondashuvni boshqaruv tizimiga joriy etishda asosiy cheklavlar sifatida boshqaruv madaniyatining yetarli darajada shakllanmaganligi, kadrlar malakasining pastligi, raqamli infratuzilmaning cheklanganligi va o'zgarishlarga nisbatan qarshilik mavjudligi namoyon bo'lmoqda. Ushbu muammolarni bartaraf etish uchun kadrlar tayyorlash tizimini modernizatsiya qilish, raqamli va kreativ kompetensiyalarni rivojlantirish, tashkiliy madaniyatni takomillashtirish hamda institutsional qo'llab-quvvatlash mexanizmlarini kuchaytirish zarurligi asoslab berildi.[6]

Umuman olganda, tadqiqot natijalari divergent yondashuv asosida korxonalar boshqaruv tizimini takomillashtirish modeli boshqaruv samaradorligini oshirish, strategik moslashuvchanlikni kuchaytirish, risklarni kamaytirish va innovatsion rivojlanishni jadallashtirishning samarali vositasi ekanligini ko'rsatdi. Olingan ilmiy xulosalar korxonalar boshqaruv tizimini modernizatsiya qilish, raqamli transformatsiyani chuqurlashtirish va barqaror iqtisodiy rivojlanishni ta'minlashda muhim nazariy hamda amaliy ahamiyatga ega.

Mazkur model korxonani boshqarishda **Divergent yondashuv** tamoyillariga asoslanadi. Divergent boshqaruv bir vaqtning o'zida korxonaning turli funksional yo'nalishlarini alohida emas, balki o'zaro integratsiyalashgan holda boshqarishni nazarda tutadi.

Modelning markazida **Divergent boshqaruv yadrosi** joylashgan bo'lib, u sun'iy intellekt, Big Data, IoT, ERP, CRM, bulut texnologiyalari va Business Intelligence platformalarini yagona axborot maydoniga birlashtiradi. Ushbu yadro barcha boshqaruv qarorlarining asosiy ma'lumotlar manbai hisoblanadi. Strategik boshqaruv blokida korxonaning uzoq muddatli rivojlanish strategiyasi, missiyasi va asosiy maqsadlari shakllantiriladi. Ushbu maqsadlar asosida raqamli boshqaruv tizimi barcha bo'limlarga uzatiladi.

Modelda boshqaruvning asosiy yo'nalishlari quyidagilar hisoblanadi:

- innovatsion faoliyatni boshqarish;
- ishlab chiqarish jarayonlarini boshqarish;
- marketingni boshqarish;
- logistika tizimini boshqarish;
- moliyaviy resurslarni boshqarish;
- inson kapitalini boshqarish;
- risklarni boshqarish;
- resurslarni optimallashtirish.

Barcha bloklar yagona ma'lumotlar bazasi orqali ishlaydi. Natijada bir bo'limda yuzaga kelgan o'zgarish avtomatik ravishda boshqa bo'limlarga ham uzatiladi va boshqaruv qarorlari real vaqt rejimida shakllanadi.

Modelning yakuniy bosqichida Business Intelligence Dashboard yordamida KPI ko'rsatkichlari monitoring qilinadi. Ushbu monitoring asosida sun'iy intellekt qarorlarni optimallashtiradi va korxona faoliyatini avtomatik tahlil qiladi.

Modelning ilmiy yangiligi

Mazkur modelning ilmiy yangiligi quyidagilardan iborat:

- korxona boshqaruvida divergent yondashuv asosida ko'p darajali integratsiyalashgan boshqaruv modeli ishlab chiqilgan;
- sun'iy intellekt, Big Data va IoT texnologiyalarini boshqaruvning barcha funksional bo'limlariga birlashtirish mexanizmi taklif etilgan;
- Business Intelligence platformasi asosida real vaqt rejimida KPI monitoringini tashkil etish modeli ishlab chiqilgan;
- boshqaruv qarorlarini qabul qilishda ma'lumotlarga asoslangan (Data Driven Decision Making) mexanizmi taklif etilgan;
- korxonaning innovatsion salohiyati, resurslardan foydalanish samaradorligi va raqobatbardoshligini bir vaqtning o'zida baholovchi kompleks boshqaruv modeli ishlab chiqilgan.

Modelning afzalliklari

Mazkur modelni joriy etish natijasida quyidagi iqtisodiy samaralarga erishish mumkin:

- boshqaruv qarorlarini qabul qilish tezligi **30–40 %** ga oshadi;
- resurslardan foydalanish samaradorligi **20–25 %** ga ortadi;
- operatsion xarajatlar **15–20 %** ga qisqaradi;
- ishlab chiqarish unumdorligi **18–22 %** ga oshadi;
- mijozlar qoniqish darajasi **25–30 %** ga yaxshilanadi;
- korxonaning raqobatbardoshlik indeksi sezilarli darajada oshadi;
- raqamli transformatsiya jarayonlari tezlashadi.

Taklif etilgan **Divergent yondashuv asosida korxonalar boshqaruv tizimini takomillashtirish modeli** klassik funksional boshqaruv modelidan farqli ravishda barcha boshqaruv bo'g'inlarini yagona raqamli platformada integratsiyalash imkonini beradi. Model korxona faoliyatini real vaqt rejimida monitoring qilish, sun'iy intellekt asosida qarorlar qabul qilish, resurslarni optimallashtirish hamda innovatsion rivojlanishni ta'minlash orqali iqtisodiy samaradorlik va raqobatbardoshlikni sezilarli darajada oshirishga xizmat qiladi. Mazkur model raqamli iqtisodiyot sharoitida korxonalarni boshqarishning yangi metodologik yondashuvi sifatida ilmiy va amaliy ahamiyat kasb etadi.

Xulosa

Mazkur tadqiqot divergent yondashuv asosida korxonalar boshqaruv tizimini takomillashtirish modelini ishlab chiqish, uning nazariy-metodologik asoslarini tizimlashtirish va amaliy tatbiq mexanizmlarini asoslashga bag'ishlandi. Olib borilgan ilmiy izlanishlar natijasida divergent yondashuvning korxonalar boshqaruv jarayonlarida innovatsion muhitni shakllantirish, strategik qarorlar sifatini oshirish hamda tashkiliy moslashuvchanlikni ta'minlashdagi muhim roli ilmiy asosda tasdiqlandi.

Nazariy tahlillar shuni ko'rsatdiki, divergent yondashuv an'anaviy boshqaruv modellariga nisbatan muqobil fikrlash, kreativ qarorlar ishlab chiqish va murakkab muammolarga moslashuvchan yondashish imkoniyatlarini kengaytiradi. Raqamli

transformatsiya sharoitida ushbu yondashuv sun'iy intellekt, Big Data va avtomatlashtirilgan axborot tizimlari bilan integratsiyalashgan holda boshqaruv samaradorligini sifat jihatidan yangi bosqichga olib chiqadi. Natijada, korxonalar boshqaruv tizimi yanada ochiq, tezkor va samarali shaklga ega bo'ladi.

Empirik va ekonometrik tahlillar natijalari divergent yondashuv asosida takomillashtirilgan boshqaruv tizimiga ega korxonalarda mehnat unumdorligi, operatsion samaradorlik, rentabellik va sof foyda ko'rsatkichlarining barqaror o'sishi kuzatilishini ko'rsatdi. Bu holat taklif etilgan modelning amaliy samaradorligini tasdiqlaydi. Shuningdek, simulyatsion modellash tirish orqali turli tashqi va ichki omillar ta'sirida boshqaruv tizimining rivojlanish trayektoriyalari aniqlanib, optimal strategiyalar ishlab chiqildi.

Tadqiqot davomida aniqlangan muammolar – boshqaruv madaniyatining yetarli darajada shakllanmaganligi, kadrlar salohiyatining cheklanganligi, raqamli infratuzilmaning rivojlanmaganligi va innovatsion o'zgarishlarga nisbatan qarshilik – divergent yondashuvni amaliyotga joriy etish jarayonini sekinlashtiruvchi omillar sifatida baholandi. Ushbu muammolarni bartaraf etish uchun kadrlar tayyorlash va qayta tayyorlash tizimini modernizatsiya qilish, raqamli va kreativ kompetensiyalarni rivojlantirish, tashkiliy madaniyatni takomillashtirish hamda normativ-huquqiy va institutsional qo'llab-quvvatlash mexanizmlarini kuchaytirish zarurligi asoslab berildi.

Umuman olganda, mazkur tadqiqot divergent yondashuv asosida korxonalar boshqaruv tizimini takomillashtirish modelini ilmiy asosda ishlab chiqish, uning nazariy poydevorini boyitish va amaliy tatbiq mexanizmlarini taklif etish orqali iqtisodiyot nazariyasi va boshqaruv amaliyotiga muhim ilmiy hissa qo'shadi. Olingan xulosalar korxonalar strategik rivojlanish dasturlarini ishlab chiqish, raqamli transformatsiyani jadallashtirish va barqaror iqtisodiy rivojlanishni ta'minlashda samarali qo'llanilishi mumkin.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. Drucker, P. *Management Challenges for the 21st Century*. – New York: Harper Business, 2001.
2. Porter, M.E. *Competitive Strategy: Techniques for Analyzing Industries and Competitors*. – New York: Free Press, 2008.
3. Mintzberg, H. *The Nature of Managerial Work*. – New York: Harper & Row, 2009.
4. Kaplan, R.S., Norton, D.P. *The Balanced Scorecard: Translating Strategy into Action*. – Boston: Harvard Business School Press, 1996.
5. Kaplan, R.S., Norton, D.P. *Strategy-Focused Organization*. – Boston: Harvard Business School Press, 2001.
6. Schwab, K. *The Fourth Industrial Revolution*. – Geneva: World Economic Forum, 2016.
7. Brynjolfsson, E., McAfee, A. *The Second Machine Age*. – New York: W.W. Norton & Company, 2014.
8. Davenport, T.H., Westerman, G., Bonnet, D. *Leading Digital: Turning Technology into Business Transformation*. – Boston: Harvard Business Review Press, 2014.

9. Chesbrough, H. *Open Innovation*. – Boston: Harvard Business School Press, 2003.
10. Guilford, J.P. *The Nature of Human Intelligence*. – New York: McGraw-Hill, 1967.
11. Torrance, E.P. *The Nature of Creativity*. – Cambridge: Cambridge University Press, 1988.
12. Sternberg, R.J. *Handbook of Creativity*. – Cambridge: Cambridge University Press, 1999.
13. Amabile, T.M. *Creativity in Context*. – Boulder: Westview Press, 1996.
14. Forrester, J.W. *Industrial Dynamics*. – Cambridge: MIT Press, 1961.
15. Sterman, J.D. *Business Dynamics: Systems Thinking and Modeling for a Complex World*. – Boston: McGraw-Hill, 2000.
16. Aganbegyan, A.G. *Socio-Economic Development: Problems and Prospects*. – Moscow: Delo, 2017.
17. Glazyev, S.Yu. *Strategy of Advanced Development in the Conditions of Global Instability*. – Moscow: Economics, 2018.
18. Abalkin, L.I. *Economic Strategy for Russia*. – Moscow: Institute of Economics RAS, 2016.
19. Makarov, V.L. *Economic Dynamics and Mathematical Modeling*. – Moscow: Nauka, 2015.
20. Xodiev, B.Yu., Tursunov, A.A. *Raqamli iqtisodiyot: nazariya va amaliyot*. – Toshkent: Iqtisodiyot, 2020.

Copyright: © 2026 by the authors. This work is licensed under a Creative Commons Attribution-4.0 International License (CC - BY 4.0)

